

Цёмны лес і светлы лёс

Даведацца шмат новага пра класіка айчыннай літаратуры: чаму Кузьма Чорны абраў сабе такі незвычайны псеўданім, што абудзіла душу юнака да творчасці, што ён лічыў галоўным у жыцці; пачуць голас знакамітага пісьменніка; паглядзець тэатральныя пастаноўкі па яго творах; наведаць розныя майстар-класы і навучыцца рабіць сваімі рукамі патрэбныя ў гаспадарцы прыгожыя рэчы; пазнаёміцца з творамі Кацярыны Хадасевіч-Лісавой і паўдзельнічаць у інтэрактыўнай прэзентацыі яе выданняў для дзяцей; палябавацца на выстаўку малюнкаў мясцовых школьнікаў, прысвечаную родным мясцінам; атрымаць асалоду ад народных музыкі і спеваў, а таксама далучыцца да старажытнага тэатральнага мастацтва — батлейкі — праграма, арганізаваная Дзяржаўным музеем гісторыі беларускай літаратуры сумесна з Капыльскім раённым выканаўчым камітэтам і Саюзам пісьменнікаў Беларусі да дня нараджэння сьлышнага творцы, была надзвычай насычанай, змястоўнай.

Мілья сэрцу мясціны

Маляўнічыя ўзгоркі, пакрытыя зелянінай, невялікая, але быццам свойская, утульная рачулка, у якой люстравалася блакітнае бяздонне нябёсаў і белыя кучары рэдкіх аблакаў у спякотны летні дзень, лясныя карункі на даляглядзе — такім паўстаў Цімкавіцкі куток перад вачыма аматараў творчасці Кузьмы Чорнага падчас вандроўкі ў родны мясціны пісьменніка. «Дзе прайшло маленства, там пачынаецца Радзіма», — пісаў ён. Нарадзіўся Мікола Раманоўскі (сапраўднае імя літаратара) у вёсцы Боркі Слуцкага павета, але лічыў сваёй радзімай Цімкавічы, куды перабраўся з бацькамі і дзе скончыў двухкласнае вучылішча, а затым працаваў у аддзеле народнай асветы і настаўнічаў.

На гэтай зямлі будучы пісьменнік, а тады юнак, адчуў творчае пакліканне, тут развіваўся, сталеў, выкрышталізоўваўся яго талент. У вобразах, характарах і героях твораў Кузьмы Чорнага цімкаўляне пазнавалі сябе, чым і ганарыліся.

Пра асобу пісьменніка ўсебакова распавядаюць на экскурсіі ў Літаратурным музеі Кузьмы Чорнага — устаноўе, што з'яўляецца цэнтрам культурнага жыцця рэгіёна. Тут пастанавілі ладзіць мерапрыемствы, праводзяцца лекцыі і музейна-педагагічныя заняткі, а каб знайсці новыя падыходы да сучасных школьнікаў і зацікавіць іх творчасцю, абудзіць любоў да літаратуры, нязменная загадкаў і ўстаноў Людміла Ніжэвіч прыдумляе розныя формы працы з дзецьмі. Так, яна з'яўляецца арганізатарам і кіраўніком дзіцячай тэатральнай студыі «Іскрынка», што займаецца пастаноўкамі па творах Кузьмы Чорнага.

У музейнай экспазіцыі спалучыліся матэрыялы са сведчаннямі пра той няпросты час, у якім жыў літаратар, пра яго самога і пра тое, як сёння захоўваецца памяць пра творца. У аснову мастацкага рашэння музея пакладзены малюнкi пісьменніка — а маляваў ён проста цудоўна, на першы погляд іх не адрозніш ад прафесійна выкананых мастацкіх замалёвак, — а таксама рукапісы, кнігі, падпісаныя дарагім людзям, фотаздымкі з сямейнага альбома, асабістыя рэчы пісьменніка і яго сям'і. Своесаблівым акцэнтам экспазіцыі з'яўляюцца кросны з нацягнутым ручніком, які пачалі ткаць: кожны наведвальнік можа зрабіць адзін радок, нават калі ўпершыню бачыць гэтую аўтэнтчную рэч — яго навучаць, дапамогуць, падтрымаюць... Побач — невялікі абедзенны стол, па-святочнаму засланы белым абрусам, — гэта адзін з самых каштоўных экспанатаў музея, бо ён памятае спрацаваныя, умелыя, пшчотныя рукі маці пісьменніка, якія яго выткалі больш чым сто гадоў таму. Дасведчанымі ткачамі былі продкі пісьменніка — яго дзяды і бацька, валодаў гэтым майстарствам і ён сам.

Будучы экспанат прынеслі мясцовыя жыхары (калі ў 1964 годзе ствараўся музей, адна з суседкаў згадала, што мае абрус, выраблены гаспадыняй)...

Быў у юнага Міколы і музычны талент. Першы музычны інструмент, на якім будучы пісьменнік навучыўся граць — балалайка, — таксама ўпрыгожвае экспазіцыю. Выдатна іграў ён пазней і на піяна... Разам з маці спявалі ў царкоўных хоры ў Скіп'ёўскай царкве.

Зазвычай маленькія наведвальнікі падчас экскурсіі прымяраюць на сябе ролю даўніх вучняў — сучаснікаў Міколы, калі ён, васьмігадовы, прыйшоў у школу ў здзівіў настаўніка імкненнем да ведаў і дбайнасцю. «Хочь маленькі, ды ўдаленькі», — казаў той пра стараннага рупліўца: Мікола меў невысокі рост.

...Акаляе краявід знакаміты па назве няскончанай аповесці Скіп'ёўскі лес — гэта была самая любімая мясціна будучага творцы: дзед, Міхал Парыбак Чорны (гэта было мянушкай — і вось дзе варта шукаць вытокі псеўданіма), браў з сабою ў лес унукаў — яны сядалі пад гэтымі шатамі дрэў — і пачынаў распавядаць... Лес як таямнічае месца з яго магчымымі загадкавымі насельнікамі, духамі і прывідамі далёкай мінуўшчыны — хто ведае, што паўставала перад уражлівай дзіцячай фантазіяй, каб потым увасобіцца ў яркіх мастацкіх вобразах?

З пачаткам вайны Кузьма Чорны меў намер стаць у шэраг абаронцаў са зброяй у руках — хацеў пайсці на фронт. Але ж здароўе яго на той момант было падарвана — па лжывых абвінавачваннях не адзін месяц ён правёў у турме, дзе яго катавалі (пра што захаваліся сведчанні ў «Дзённіку»). Накіравалі працаваць у рэдакцыю «Савецкай Беларусі», дзе ён выдаваў дадатак да газеты «Раздавім фашысцкую гадзіну» — тут пісьменнік выступае і як найбуйнейшы памфлетыст. У экспазіцыі

Людміла Ніжэвіч у музеі.

захоўваюцца дакументы, напісаныя рукой творцы: не ў стане змагацца з вінтоўкай у руках, ён набліжаў перамогу пярком, ствараючы яркія шэдэўры, што натхнялі суайчыннікаў, напаўнялі духам барацьбы і патрыятызму. З рытэнтаў — карта з беларускімі гарадамі да 1939 года, якая падчас Вялікай Айчыннай вайны вісела ў кабінцы «Савецкай Беларусі». Сцяжкам на ёй адзначаліся гарады па меры іх вызвалення. Многія пазнакі зрабіў і пісьменнік...

Адным з апошніх дакументаў Кузьмы Чорнага і найкаштоўнейшым музейным прадметам з'яўляецца паштоўка 1944 года, адрасаваная сястры Марыі ў Цімкавічы, поўная спагады да родных і спадзяванняў на іх шчаслівы лёс...

«Родныя мае мясціны! Як мая душа рвецца туды! Яна заўсёды там! Там жывуць усе мае персанажы, усе дарогі, пейзажы, дрэвы, хаты, чалавечыя натуры, пра якія я калі-небудзь пісаў — гэта ўсё адтуль, сапраўднае...» — пісаў у «Дзённіку» Кузьма Чорны. Так і не спраўдзілася яго запаветная мара наведваць малую радзіму ў апошнія гады жыцця... Мару творцы штогод ажыццяўляюць аматары прыгожага пісьменства, роднага слова, захопленыя тонкім глыбокім псіхалагізмам, напружанымі канфліктамі і маляўнічымі апісаннямі ў раманах і апавесцях найвыдатнейшага айчыннага літаратара.

Жывыя ў словах і адценнях

Адным з галоўных мерапрыемстваў свята стала выстаўка творчых работ навучэнцаў устаноў адукацыі Капыльскага раёна «Дзе прайшло маленства, там пачынаецца Радзіма» і ўзнагароджанне пераможцаў конкурсу «Родныя мае мясціны...», прымеркаванага да дня нараджэння Кузьмы Чорнага і Года гістарычнай памяці. Работы ацэньваліся ў дзвюх намінацыях: «Літаратурная творчасць» і «Вяўленчае мастацтва». Пад дзіцячымі пэндзлямі ажылі відарысы Капыльшчыны, вымаляваныя з любоўю і натхненнем. Спалучэнні колераў і адценняў у замалёўках навакольнай прыроды па-асабліваму, з вялікай цеплынёй аздобілі свята і падаравалі ўзвышаныя, романтичныя настроі. Маляўніча і дакладна, з увагай да дэталей выглядалі сцэны з твораў пісьменніка і выявы самога творцы, убачаныя «сэрдачнымі вачыма» юных чытачоў — мастакоў.

Пра тое, чым кіраваліся ўдзельнікі журы пры разглядзе работ канкурсантаў, распавядае Наталля Калядчык, член журы, вучоны сакратар Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры: «У конкурсе ўдзельнічалі вучні з Капыльшчыны, у большасці цімкавіцкія. Выстаўка, што экспануецца цяпер у Цімкавічах, будзе вандраваць па ўстановах адукацыі пераможцаў, мае адбыцца і ў Капыльскай бібліятэцы імя Анатоля Астрэйкі. Работы ўсе яскравыя, глыбокія, цікавыя: дзеці выявілі немалую зацікаўленасць —

адгукнулася іх шмат, нягледзячы на летні адпачынак. Кожны атрымаў дыплом і прыз. Вельмі цікавыя і эсэ, адметныя родным словам, літаратурнай мовай — у гэтых работах было ўсё... Пераможцаў вызначыць аказалася складана, таму ў адной з намінацый па ўзроставай катэгорыі было па два пераможцы — праца журы прайшла напружана...»

Судакрананне

Запамінальнай была і прэзентацыя віртуальнай старонкі Кузьмы Чорнага, якую стварылі супрацоўнікі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі на партале кніжніцы ў межах праекта «На хвалі часу, у плыні жыцця». У Літаратурным музеі Кузьмы Чорнага, дзе адбылося мерапрыемства, экспанаваліся і прыжыццёвыя выданні пісьменніка, прывезеныя адмыслова для падзеі. Падарункам наведвальнікам музея стаў голас Кузьмы Чорнага, алічаваны супрацоўнікамі Нацыянальнай бібліятэкі з запісу, зробленага на касету, незадоўга да яго смерці.

Пра тое, як узнікла адпаведная ідэя, распавядае Таццяна Лаўрык, загадчык сектара аналітычнай інфармацыі па культуры і мастацтве інфармацыйна-аналітычнага аддзела НББ:

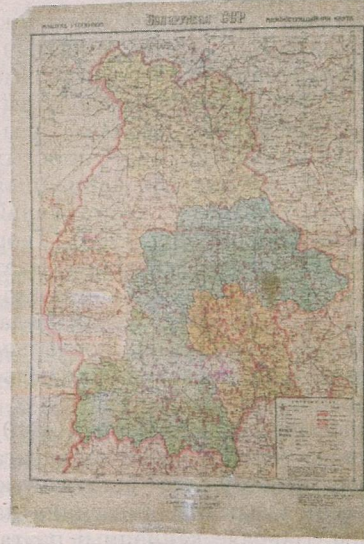
«Аўдыязапіс голаса Кузьмы Чорнага вырашылі пачысціць, дадаць відэа з фотаздымкамі літаратара — гэтым займаўся рэалізатар праекта Яўген Скібскі. Перадаць у Літаратурны музей Кузьмы Чорнага «цяжкі» відэаролік выявілася магчыма толькі пры сустрэчы — вось мы і прывезлі яго на флэшцы — гэта стала падарункам музею да мерапрыемства.

Калі летась нашы супрацоўнікі прысутнічалі на Дні пісьменства, я назірала, як ашчадна Людміла Ніжэвіч гартала прывезеныя тады нам прыжыццёвыя кнігі Кузьмы Чорнага. Яна падзялілася ўражаннямі і заўважыла, што ў музеі выданняў пісьменніка надзвычай мала і яны ўсе знаходзяцца ў вітрынах. Высветлілася, што адсутнічаюць яны і ў Цімкавіцкай бібліятэцы. Таму і вырашылі іх прывезці на мерапрыемства: каб людзі, якім дарагая памяць пра пісьменніка, пагарталі яго кнігі, судакрануўшыся з душой класіка...»

Назіраючы, з якой цікавасцю глядзелі згаданы відэаролік наведвальнікі музея — простыя цімкаўляне, якія завіталі на свята (і якія, дарэчы, маглі б стаць прататыпамі літаратурных твораў), я не спыналася яны пакідаць устаноўу пасля завяршэння мерапрыемства, звярнуліся да аднаго з іх з просьбай падзяліцца ўражаннямі ад убачанага і пачутага.

Работа з конкурсу.

Карта з пазначанымі вызваленымі гарадамі.

Валерый Занько:

«Вялікі дзякуй арганізатарам свята! Беражыце беларускую мову! І Кузьма Чорны казаў, што галоўнае для нас — гэта наша мова, яна дапамагае яму і ў часы вайны... Цяпер і падчас экскурсіі з праглядам тэатральнай пастаноўкі згадвалася дзяцінства: мы з жонкай жылі ў Цімкавічах і ігралі ў мясцовым народным тэатры... А потым так склалася, што я быў адным з тых, хто будоваў гэты музей... У нас ёсць сямейнае паданне: skleп маёй цешчы месціцца там, дзе была хата Кузьмы Чорнага. Дом быў збудаваны побач са школай, дзе на той час пісьменнік працаваў. А жыве зараз маці маёй жонкі ў хатцы, дзе тады была школа Чорнага... Звесткі гэтыя паведаміла сястра пісьменніка і дакладна паказала месца».

Яна БУДОВІЧ, фота аўтара